

LEDA

LEKSIKOGRAFER
I DANMARK

LEDA-Nyt nr. 55 – Marts 2013

ISSN 1603-7006 Redigeret af Sussi Olsen, Anita Ågerup Jervelund samt Merete Korvenius Jørgensen

Meddelelser fra bestyrelsen	s. 2
LEDAs 25-års jubilæum	s. 3
Indkaldelse til medlemsmøde	s. 4
Indkaldelse til den årlige generalforsamling	s. 5
Pingpong om Retskrivningsordbogen 2012	s. 6
Anmeldelse: Gyldendals Synonymordbog	s. 16
Appen er landet – ny dansk slangordbog	s. 21
Nye Ordbøger 2012	s. 27
Kend din leksikograf!	s. 28
Fratrædelse: Henning Bergenholtz	s. 31
Fratrædelse: Anna Braasch	s. 32
Annoncering af NFL-konference	s. 33
Annoncering af seminar om nye ord	s. 34

Medlemsmøde og generalforsamling

Begrebsordbogen

v. Sanni Nimb (og Thomas Troelsgaard), DSL

Efterfulgt af den årlige generalforsamling

Onsdag 17. april 2013 kl. 15.00

Københavns Universitet Amager

Njalsgade 128

Bygning 24, lokale 24.4.01

Efter generalforsamlingen er der mulighed for at gå ud at spise sammen (for egen regning) på en restaurant i nærheden.

Tilmelding på mødet.

Meddelelser fra bestyrelsen

Der indkaldes til generalforsamling onsdag den 17. april 2012 kl. 17.15 på Københavns Universitet Amager, Njalsgade 128, lokale 24.4.01.
Se dagsorden mv. på side 5.

LEDA afholder jubilæum d. 19. september 2013. Læs mere på side 3.

Imellem hvert nyhedsbrev lægges nyheder på vores hjemmeside: <http://leksikografer.dk>.

LEDA-Nyt udgives af Foreningen af Leksikografer i Danmark (LEDA) og udkommer to gange om året.
LEDA-Nyt udsendes fast til LEDA's medlemmer, og ældre numre af tidsskriftet kan desuden downloades fra LEDA's hjemmeside (www.leksikografer.dk).

Bidrag til næste nyhedsbrev sendes til formanden inden 1. oktober 2013.

Dette nummer er redigeret af Sussi Olsen, Anita Ågerup Jervelund samt Merete Korvenius Jørgensen.

LEDA er en forening der fungerer som forum for praktisk og videnskabeligt ordbogsarbejde og ledes af en bestyrelse, som frem til næste generalforsamling består af:

Sussi Olsen (KU, Center for Sprogteknologi), formand, saolsen@hum.ku.dk

Merete K. Jørgensen (DSL), næstformand, mkj@dsl.sk

Anita Ågerup Jervelund (Dansk Sprognævn), kasserer, aagerup@dsn.dk

Lena Wienecke Andersen (KU, Nordisk Forskningsinstitut), wienecke@hum.ku.dk

Jacqueline Levin (Ordbogen A/S), jrl@ordbogen.com

Lotte Follin (Gyldendal), lotte_follin@gyldendal.dk

Thomas Troelsgård (DSL), tt@dsl.dk

Kontingent for medlemskab af Foreningen af Leksikografer i Danmark (LEDA) 125,- DKK (kan indbetales via netbank: reg.nr. 1551, kontonr. 1391968). Foreningens CVR-nummer er 31193958.

Kontingent for medlemskab af Nordisk Forening for Leksikografi (NFL) 190,- DKK (200,- NOK)

Henvendelse vedrørende indmeldelse og adresseændring sker til foreningens kasserer. Øvrige henvendelser rettes til formanden.

LEDA fylder 25 år

D. 10. juni 2013 eller d. 6. december 2014?

Ifølge LEDA-Nyt nr. 1 blev LEDA stiftet 10. juni 1988 på Møde om leksikografisk forskning og ordbogsarbejde i Danmark. Der var en del aktivitet i foreningen i løbet af 1988-89, men den stiftende generalforsamling fandt først sted 6. december 1989, altså 1 1/2 år efter.

Det har derfor ikke været helt ligetil at fastlægge den korrekte jubilæumsdato, men bestyrelsen har nu besluttet at afholde jubilæet

Torsdag d. 19. september 2013

og vi håber at se så mange medlemmer som muligt til arrangementet.

Program for jubilæumsarrangement

Programmet ligger endnu ikke fast, men bestyrelsen planlægger en faglig del efterfulgt af en middag.

Vi har aftalt med nogle af de oprindelige medlemmer og initiativtagere at de vil fortælle lidt fra dengang LEDA blev stiftet.

Derudover synes vi at det kunne være interessant og underholdende at høre lidt om de mange forskellige ordbogsprojekter og andre leksikografiske projekter der er i gang rundt omkring. Vi forestiller os ikke lange, detaljerede foredrag, men en række korte appetitvækkere på 5-7 minutter.

Så nu har du altså chancen for at indvie alle de andre LEDA-medlemmer – leksikografer og leksikografisk interesserede – i hvad du sidder og arbejder med til daglig!

De medlemmer som kunne være interesserede i at bidrage til denne del af arrangementet, bedes senest d. **1. maj 2013** meddele formanden Sussi Olsen dette, gerne med en kort beskrivelse af det projekt der vil blive talt om.

Medlemsmøde

Begrebsordbogen

v.

Sanni Nimb (og Thomas Troelsgård)
Det Danske Sprog- og Litteraturselskab

Onsdag 17. april 2013 kl. 15.00

KUA, Njalsgade 128, 2300 Kbh. S, lokale 24.4.01

En ny dansk begrebsordbog er under udarbejdelse på Det Danske Sprog- og Litteraturselskab i disse år.

I første omgang skal begrebsordbogen udgives i trykt form, men på sigt skal den anvendes i DSL's løbende arbejde med at forbedre og udvide beskrivelsen af det danske ordforråd på ordbogssitet ordnet.dk.

Begrebsordbogen tager udgangspunkt i eksisterende ordbøger. Den overordnede inddeling af sproglige begreber som man finder i Dornseiff Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen fra 2004 anvendes som en slags 'skelet', og Den Danske Ordbogs mere end 100.000 lemmaer og betydninger udgør selve ordstoffet. Endvidere udnytter vi at meget af DDO's ordstof allerede er organiseret i over-underbegrebshierarkier i DanNet.

Begrebsordbogen struktureres i et xml-dokument der forsynes med formaliserede semantiske opmærkninger.

Vi vil i dette foredrag diskutere fordele og ulemper ved vores fremgangsmåde, og vi vil give eksempler på hvordan vi semiautomatisk udtrækker og sorterer ordstoffet fra Den Danske Ordbog og DanNet, og hvordan vi arbejder med finsorteringen og opmærkningen af de mange ord og udtryk ud fra semantisk lighed.

Indkaldelse til generalforsamling

Onsdag den 17. april 2013 kl. 17.15

Københavns Universitet Amager, Njalsgade 128, lokale 24.4.01

Dagsorden ifølge vedtægterne:

1. Valg af dirigent og referent
2. Formanden aflægger beretning
3. Kassereren fremlægger det reviderede regnskab
4. Fastsættelse af kontingent
Bestyrelsen foreslår at kontingentet fastholdes på 125,- DKK pr. år.
5. Valg af to bestyrelsesmedlemmer og en suppleant
På valg er Anita Ågerup Jervelund (indvalgt 2009), Jacqueline Levin (indvalgt 2011) samt Thomas Troelsgaard (indvalgt 2012).
6. Valg af revisor og revisorsuppleant
På valg er Christian Becker-Christensen og Pernille Neergaard-Dibbern.
7. Forslag
8. Eventuelt

Vedr. pkt. 5:

Anita Ågerup Jervelund og Jacqueline Levin modtager begge genvalg. Thomas Troelsgaard modtager ligeledes genvalg.

Vedr. pkt. 6:

Christian Becker-Christensen og Pernille Neergaard-Dibbern modtager genvalg som hhv. revisor og revisorsuppleant.

Andre kandidater er naturligvis velkomne til at melde sig til formanden, Sussi Olsen (saolsen@hum.ku.dk), eller på mødet.

Vedr. pkt. 7:

Der er ikke indkommet nogen forslag.

Der vil blive serveret et glas og en snack, og efterfølgende vil der være mulighed for at gå ud at spise (for egen regning).

Pingpong om Retskrivningsordbogen 2012

Af Anita Ågerup Jervelund og Henrik Lorentzen

Anita Ågerup Jervelund er seniorkonsulent i Dansk Sprognævn og har været redaktør og projektleder på RO 2012. Henrik Lorentzen er seniorredaktør i Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og har under arbejdet med RO 2012 siddet i Sprognævnets repræsentantskab og i fagråd for retskrivning.

Følgende artikel udspringer af et medlemsmøde i LEDA 30.1.2013, hvor vi, Anita og Henrik, holdt oplæg om RO 2012. Den pingpong der foregik imellem os, inkl. de spørgsmål og input der kom fra salen, har inspireret os til at udforme denne artikel i en samtaleliggende genre der er uformel og talesprogsnær.

1. Ordforrådet

Kære Henrik!

Lad os se på Retskrivningsordbogens ordstof. Det er jo sådan at RO skal dække ”rigssprogets almindelige ordforråd, herunder en del fagord med en vis almen udbredelse”. Det er det der står i Vejledning i ordbogens brug. Så det har naturligvis været nødvendigt at opdatere Retskrivningsordbogen 2012 (RO 2012) med de nye ord som er blevet en del af almensproget i de senere år. Der er kommet en hel del nye ord fra it- og teknologiområdet med i ordbogen, fx *app*, *blog*, *freeware*, *mms*, *podcast*, *smartphone* og *tablet*. Der er nye ord indenfor mad og drikke, fx *caffelatte*, *cava*, *chorizo*, *creme brûlée*, *cupcake*, *guacamole*, *nachos*, *smoothie*, *tapas*, *tiramisu* og *wasabi*. Og der er ord som fx *aboriginal*, *burka*, *cheerleader*, *fredagsbar*, *fyringsrunde*, *glattejern*, *hæve-sænke-bord*, *jobrotation*, *lukkedag*, *nakkefoldsscanning*, *powershoppe*, *skattestop*, *skole-hjem-samtale*, *stressfaktor* og *tsunami*. De er alle ord som er en del af danskernes hverdag, og de er kommet med i RO 2012.

Der er også kommet en række ord med som slet ikke er nye ord i sproget – de er kun nye i ordbogen, men har længe været en del af det almindelige ordforråd. Det er altså ord som egentlig skulle have været med i tidligere udgaver af RO, men som simpelthen er blevet overset af en eller anden grund. Det er ord som fx *badestrand*, *fugleklat*, *julebryg*, *klapvogn* og *plantemargarine*.

Fakta om Retskrivningsordbogen 2012

Den 9. november 2012 udkom 4. udgave af Retskrivningsordbogen (RO 2012). Den afløser 3. udgave fra 2001 og er redigeret af Anita Ågerup Jervelund, Jørgen Schack, Jørgen Nørby Jensen og Margrethe Heide-mann Andersen. RO 2012 er udkommet i foreløbig 3 oplag på i alt 30.000 eksemplarer (marts 2013).

RO 2012 er tilgængelig flere steder på nettet. Man kan slå gratis op i den på www.dsn.dk og på Sproget.dk. Man kan købe sig adgang til RO 2012 på Ordbogen.com, hvor elever og lærere har mulighed for at logge på med UNI-login. I løbet af foråret bliver RO 2012 også tilgængelig på Gyldendals ordbogsportal (ordbog.gyldendal.dk).

Traditionelt er der ikke blevet fjernet ret mange opslagsord fra RO, og der er vel en generel tendens til at sådanne ord overlever længere i ordbøgerne end i sproget. Men i denne udgave af RO har vi gennemgået hvert eneste opslagsord, og vi er i den forbindelse stødt på en hel del ODS-ord (dvs. ord der hører til i Ordbog over det danske Sprog) som er så sjældne eller forældede at der var god grund til at fjerne dem fra RO. En så grundig gennemgang af ordbogen har vi ikke haft siden 1986-udgaven. Og det hører trods alt med til en ajourføring af ordforrådet at slette sjældne og forældede ord. Derfor kan man ikke længere finde ord som *baksgast* 'en særlig matros', *jægt* 'norsk fiskefartøj', *nidsk* 'hadefuld' og *oaseged* 'gedeskind til bogindbinding' i RO.

Vi har slettet en hel del sammensætninger på alfabetisk plads, men mange af dem kan man finde som sammensætningseksempler under det opslagsord der er det første led i sammensætningen. Det kan illustreres på denne måde:

RO 2001	RO 2012
grapefrugt <i>sb.</i> , -en, -er.	grapefrugt <i>sb.</i> , -en, -er, -erne, <i>i sms.</i> grapefrugt-, <i>fx</i> grapefrugtkniv, grapefrugtsaft
grapefrugtkniv <i>sb.</i> , -en, -e.	
grapefrugtsaft <i>sb.</i> , -en, -er.	

Til gengæld er der flere sammensætningseksempler i RO 2012 end i RO 2001 fordi vi ved langt flere opslagsord oplyser om hvad der sker med ordet når det indgår i en sammensætning, og i den forbindelse angiver vi 1-2 sammensætningseksempler. Under fx *jagthund* stod der ingenting før, men nu står der at det hedder *jagthunde-* i sammensætninger, og der gives eksemplet *jagthundetræning*. Så det samlede ordforråd er faktisk blevet noget større i RO 2012 end i RO 2001:

RO 2001	RO 2012
ca. 64.000 opslagsord	ca. 64.000 opslagsord
ca. 4000 sammensætningseksempler	ca. 10.000 sammensætningseksempler
ca. 15 slettede opslagsord (ift. RO 1996)	ca. 4.500 slettede opslagsord (mange er blevet til sammensætningseksempler)
ca. 1000 nye opslagsord (ift. RO 1996)	ca. 4.500 nye opslagsord (ift. RO 2001)
I alt 68.000 ord (opslagsord + sms.-eksempler)	I alt 74.000 ord (opslagsord + sms.-eksempler)

Kære Anita!

Jeg synes grundlæggende at det er supergodt der er gjort meget ved ordforrådet i den nye RO. Det er forventeligt og naturligt at der kommer mange nye ord med, og ligeledes at udbredte, lidt ældre ord også er kommet ind i varmen. Til gengæld kan man godt diskutere i hvor høj grad man skal fjerne ord fra ordbogen. Hvis man ønsker at overholde et bestemt format, fx en trykt bog i ét bind der ikke adskiller sig væsentligt fra tidligere udgaver, er man formentlig nødt til at tage ord ud, især hvis der også skal være plads til flere oplysninger om de enkelte ord (sammensætningsoplysninger, opklarende eksempler, betydningsangivelser m.m.). Men man kan også spørge lidt kættersk om det egentlig gør noget at de forældede og sjældne ord bliver stående i ordbogen – eller i ordbasen – blot de forsynes med en markering af en slags. Jeg ved i hvert fald at spillere af Wordfeud, Ordkamp og lignende gerne ser så mange ord som muligt i den ordbog der ligger til grund for godkendelse og dermed pointgivning!

Det er en god ting at der gives flere sammensætningseksempler, men når et ord har skiftet status fra at være selvstændigt opslagsord til at “gemme sig” i en artikel som eksempel, er det blevet sværere at finde, også i onlineudgaven. Det synes jeg er et tilbageskridt, men måske kan det klares ved at justere hvordan der søges i basen. Dem der stadig køber og bruger den trykte bog (og det er åbenbart forbavsende mange), er det lidt vanskeligere at komme i møde på dette punkt.

Når vi taler om det trykte format, er det egentlig meget sjovt at sammenligne med det svenske modstykke til RO, Svenska Akademiens ordlista (SAOL), der udkom i sin 13. udgave i 2006. Svenskerne holder sig også indenfor rammerne af en trykt bog, faktisk en lille handy sag, der indeholder hele 126.500 opslagsord, altså næsten dobbelt så mange som RO 2012. Til gengæld har den generelt færre oplysninger, men bringer dog også et antal betydningsangivelser samt noget der ikke findes i den danske RO, nemlig (især vanskelige) udtaler. Med hensyn til omfanget af det dækkede ordforråd har SAOL også fjernet en del ordstof: 4,3 % mod RO's 7 %, og den har tilføjet lidt mere: 8,3 %, hvor RO har tilføjet 7 %¹.

Kære Henrik!

Man kunne sådan set godt lade de sjældne og forældede ord stå i en netudgivelse og evt. give dem en markering. Men for det første er der et stort vedligeholdelsesarbejde forbundet med det på længere sigt. Hvis man aldrig fjerner ord men kun tilføjer, er det jo et konstant voksende ordstof der skal holdes styr på. Man ville ikke kun skulle tjekke om de ord der ikke havde en forældelsesmarkering, skulle have det, men også om de ord der allerede havde denne markering, fortsat skulle have det. For det andet kan jeg se problemer i at en ordbog som Retskrivningsordbogen udvikler sig til også at være en historisk ordbog. Det ville sandsynligvis kunne give problemer når der indføres principielle retskrivningsændringer. Skulle disse ændringer af systematiske årsager så også ramme de historiske ord som ikke længere er i brug? Eller skulle man bare markere at de ikke længere rettes til efter gældende retskrivning? Kan vi håndtere det på en måde der er rimelig med den normeringspligt vi har på dette område?

¹ RO 12: 4.500 slettet (af 64.000) = 7 %, 4.500 tilføjet (af 64.000) = 7 % SAOL 13: 5.500 slettet (af 126.500) = 4,3 %, 10.500 tilføjet (af 126.500) = 8,3 %

Lad mig give et eksempel: I RO 2012 har vi givet valgfrihed mellem *ministerium* og *ministerie*, og det giver naturligvis også valgfrihed ved alle sammensætninger med *ministerium/ministerie* som andetled, fx *finansministerium/finansministerie* og *udenrigsministerium/udenrigsministerie*, men det virker besynderligt at et gammelt ord som *kultusministerium*, der ikke længere bruges om forhold i Danmark, rettes til efter denne valgfrihed. Ordet var med i RO 2001, men det findes ikke længere i RO 2012.

Jeg vil mene at RO kun skal informere om gældende retskrivning og ”rigssprogets almindelige ordforråd”, og derfor skal vi også fremover slette forældede ord. Jeg tror ikke der er ret mange der vil savne *avindsmand*, *baldyre*, *bedærvet*, *falholde*, *fjermer* og *oppebie* i RO 2012. Men man kunne jo godt have de forskellige udgaver af RO side om side på nettet så man kan følge den historiske udvikling og finde de gamle ord i tidligere udgaver.

Når det gælder sammensætningerne, så skal man jo huske på at der fortsat står mange sammensætninger på alfabetisk plads. Her står meget gængse sammensætninger som fx *morgenmad* og *morgenkaffe* og de sammensætninger der kan volde problemer med hensyn til stavning, bøjning eller orddannelse, fx *morgencomplet*. De sammensætninger hvis betydning umiddelbart fremgår af de enkelte leds betydninger, men ikke kan siges at være voldsomt udbredte eller vanskelige, fx *morgenbad* og *morgentog*, er ikke medtaget som selvstændige opslagsord, men kunne i princippet godt have stået som sammensætnings-eksempler under *morgen* (i RO 2012 er det *morgenbader* og *morgenhår* der er sammensætningseksempler). Dette princip er beskrevet i Vejledning i ordbogens brug, s. 11. Jeg synes det er et fornuftigt princip. Der kan jo dannes et utal af sammensætninger, og det vil under alle omstændigheder kun være en brøkdel af dem der kan være med i RO – og i en hvilken som helst anden ordbog uanset hvor mange der i øvrigt er taget med. Det virkede lidt tilfældigt at man kunne finde lige *grapefrugtkniv* og *grapefrugtsaft* på alfabetisk plads i den gamle RO når man ikke kunne finde fx *grapefrugtjuice*, *grapefrugtkød* eller *grapefrugtsalat* osv. De havde egentlig slet ikke fortjent den status, kan man sige. Det er mere rimeligt at angive dem som *eksempler* på sammensætninger under *grapefrugt* som førsteled. Der er jo ingen ordbog der kan dokumentere alle eksisterende ord i dansk, selvom mange af RO’s brugere – herunder Wordfeudspillere – gerne ville have det var sådan. Dens opgave er jo at oplyse om den officielle retskrivning til dem der skriver eller retter en tekst, og de oplysninger skulle brugerne gerne kunne finde frem til med det ordudvalg der er i ordbogen, og vha. retskrivningsreglerne i bogen.

2. Betydningsoplysninger

Kære Anita!

Den nok største nyhed i den nye RO er de mange nye betydningsangivelser der er kommet til. Faktisk er det nu mere end en tredjedel af opslagsordene (38 %) der er forsynet med betydningsoplysninger, hvad enten det er i form af synonymer, brugsmarkører, traditionelle definitioner, eksempler eller andre kommentarer. Det er givetvis noget der forøger ordbogens brugsværdi, fx når en 9.-klasseselev ikke bare får bekræftet stavningen af *ludomani*, men også får at vide at det betyder ‘spillelidenskab’.

Men det er nu alligevel kontroversielt når en retskrivningsordbog, der har til formål at formidle normative oplysninger om retstavning, begiver sig ind på det semantiske område. Du siger ganske vist at man ikke kan bruge ordbogen som facitliste for ordenes betydning, men har brugere ikke generelt tendens til at opfatte alt hvad der står i ordbøger som den endegyldige sandhed? Ikke mindst når ordbogen kommer fra Dansk Sprognævn?

En anden ting er at det også kan være svært for brugeren at forstå hvilke ord der får betydningsforklaring, og hvilke der ikke gør. På LEDA-mødet var der én der nævnte at ved naboerne *sæbekassebil* og *sæbeopera* er det kun sidstnævnte der har fået en definition, hvortil han anførte at vore dages unge nok hellere skulle have forklaret hvad en sæbekassebil er (eller snarere: var). Den tankegang kan jeg godt følge, og man kan også godt diskutere hvor detaljerede forklaringerne skal være hvis de kun skal tjene til "hurtig identifikation af opslagsordene". Man kan let komme ind på en glidebane, hvor det ene ord tager det andet (undskyld!) forstået på den måde at man gerne vil have flere og flere betydningsangivelser med, og de skal selvfølgelig være udtømmende og korrekte som det leksikografiske håndværk tilsiger. Så jeg synes man kan spørge (polemisk) om en retskrivningsordbog overhovedet skal indeholde betydninger i dette omfang? Der findes jo allerede flere betydningsordbøger for moderne dansk, fx Politikens Nudansk Ordbog, Den Danske Netordbog og Den Danske Ordbog.

Kære Henrik!

Jeg mener det er en kæmpe fordel at der er kommet flere betydningsidentifikationer i Retskrivningsordbogen, og når jeg taler med folk ved de foredrag jeg holder om RO 2012, hører jeg ofte at de synes det gør ordbogen meget nemmere at bruge.

Jeg vil lige slå fast at Retskrivningsordbogen ikke er en betydningsordbog og heller ikke forsøger at være det. Netop derfor har den meget korte betydningsoplysninger ved nogle ord, lidt længere betydninger ved andre, og slet ingen betydninger ved de allerfleste opslagsord (62 %). Det svarer i øvrigt nogenlunde til det man gør i SAOL - det svenske modstykke til RO, som du nævnte før.

Det kan godt være at nogle brugere har svært ved at forstå hvilke ord der får betydningsoplysninger, og hvilke der ikke gør. Men der står noget om det i Vejledning i ordbogens brug, s. 13: "Der gives betydningsoplysninger ved opslagsord som skønnes at give anledning til tvivl hos især de yngste af ordbogens brugere". Det har naturligvis indimellem været vanskeligt at vurdere hvad der hører med til de yngste brugeres ordforråd da grænserne for dette er flydende. Men jeg synes det er ret indlysende at det i en ordbog som RO er overflødigt at have betydningsoplysninger ved ord som *abe* og *næse*. Jeg kan godt huske at eksemplet med *sæbekassebil* og *sæbeopera* blev nævnt på mødet, men det er ikke noget særlig godt eksempel. Børn og unge i dag ved udmærket hvad en sæbekassebil er. De bliver stadig bygget i stor stil på fx fritidshjem, og på tv-kanalen Ramasjang har de også bygget sæbekassebiler. Det ved vi der har børn i de små og lidt større klasser. Så her har vores skøn været helt rigtigt.

Ja, der er uden tvivl nogle der vil opfatte betydningsoplysningerne i RO som ”officielle”, ligesom der også er nogle der tror at RO kan bruges som en dokumentationsordbog. Hvis et ord ikke står i RO, er det ikke et rigtigt ord, hører vi ofte. Vi gør alt hvad vi kan for at forklare hvilken slags ordbog RO er, hvad den normerer, og hvad den ikke normerer. Det ses i adskillige svar og artikler i Nyt fra Sprognævnet, der står noget om det på vores hjemmeside, og vi fortæller om det i svartelefonen. I Vejledning i ordbogens brug står der hvordan betydningsoplysningerne skal opfattes: ”Ordbogens betydningsoplysninger skal [...] ikke betragtes som fuldstændige beskrivelser af de enkelte opslagsords betydning, og ordbogen kan ikke bruges som facitliste for ordenes betydning”. Vejledningen er der nok ikke så mange der læser, men hvad mere kan vi gøre? Det er så tydeligt at betydningsoplysningerne gør RO mere brugervenlig, og jeg synes ikke at det er rimeligt at udelade disse oplysninger bare fordi de kan opfattes som normerende, og nogle steder måske virker lidt for detaljerede og andre steder evt. lidt for sparsomme.

Kære Anita!

Du kan måske have ret i at sæbekassebiler stadig findes (mine børn går ikke længere på fritidshjem!) og ordet derfor ikke skal forklares (selvom de vel ikke er lavet af sæbekasser), men det er stadigvæk svært at forstå hvordan man skal skelne mellem ord der behøver definition, og ord der ikke gør. Et bud kunne være at ”gennemskuelige” ord ikke defineres, dvs. hvis betydningen fremgår af andre (evt. forklarede) ord. På side 282 i RO 2012 synes jeg for eksempel der er brugt for meget opmærksomhed på ord som

godsbane ... (*jernbanestrækning til transport af gods*)

godsbanegård ... (*banegård til godstransport*)

godsbaneterminal ... (*terminal for transport af gods*)

godsbesidder... (*godsejer*)

og flere andre med *gods-* som første led. Her kan vi vende tilbage til SAOL, som ikke bruger krudt på sammensætningerne, men nøjes med at gøre rede for flere betydninger af *gods* (ligesom RO 2012 også gør det). Når vi er ved side 282 og tænker på at betydningsoplysningerne skal være dér hvor der er ”anledning til tvivl”, kunne ”de yngste brugere” have mere glæde af at få at vide hvad *gråd* og *tænders gnidsel* er – eller hvis vi tør røre ved de nyklassiske pendulord: Ved adverbiet *godt* får man bare et par eksempler: ”om godt en måned” og ”godt og vel”. Tilsvarende gives ved *forfordele* kun eksemplet ”føle sig forfordelt” og ved *bjørnetjeneste* ”gøre nogen en bjørnetjeneste”. Her er der jo reel tvivl hos sprogburgerne om hvad disse ord og udtryk betyder.

Så jeg synes det er problematisk at Dansk Sprognævn går ind og konkurrerer med eksisterende betydnings- og sprogbrugsordbøger, men uden at man ved om der leveres svar på brugeres relevante spørgsmål. Når først man er begyndt at bringe betydningsoplysninger i det omfang som det sker i RO 2012, vil brugerne efterhånden – og med rette? – forvente at der generelt oplyses om betydning. Ved mødet blev det ikke helt klart om stemningen var for eller imod flere betydningsangivelser i kommende udgaver af RO. Selv synes jeg man skal tænke sig grundigt om inden man evt. fortsætter i den retning.

3. Bindestreger

Kære Henrik!

Der er to ændringer i retskrivningsreglerne om brugen af bindestreger i RO 2012. Den ene ændring gælder gruppesammensætninger. I RO 2001 var det sådan at hvis det første eller det sidste led i en sammensætning blev skrevet i mere end ét ord, skulle man sætte bindestreg mellem sammensætningsdelene, fx *tank op-aftale*, *væg til væg-tæppe* og *type 2-diabetes*. I RO 2012 sættes der som hovedregel bindestreg mellem sammensætningsdelene som hidtil, men man kan nu også sætte bindestreg mellem *alle* ordene i gruppesammensætninger (dog ikke i *proprier* som *Max Planck-Instituttet*). Man kan altså både skrive *væg til væg-tæppe* og *væg-til-væg-tæppe*, *tank op-aftale* og *tank-op-aftale* og *type 2-diabetes* og *type-2-diabetes*. Skrivemåden med bindestreg mellem alle ordene gælder dog først og fremmest i længere og/eller mere lejlighedsvis sammensætninger, fx i *det-vil-jeg-ikke-finde-mig-i-attitude* og *bilen-ud-af-byen-folk*.

I den alfabetiske del af ordbogen er gruppesammensætninger fortsat med kun én bindestreg, men der er en henvisning til paragraffen om bindestreger i gruppesammensætninger (74 ordbogsartikler):

falde på halen-komedie *sb.*, -n, -r, -rne (jf. § 57.7.a)

først til mølle-princip *sb.*, -pet, -per, -perne (jf. § 57.7.a)

Den nye regel om brugen af bindestreger i gruppesammensætninger stemmer bedre overens med sprogbrugen. I en del sammensætninger af denne type er der nemlig en stærk tendens til at sætte de mange bindestreger. Det er der en god forklaring på. Mellemrum virker mere adskillende end bindestreg, og derfor vælger sprogbrugerne ofte at skrive *tank op-aftale* og *væg-til-væg-tæppe* i stedet for *tank op-aftale* og *væg til væg-tæppe*. Reglen rammer dog også gruppesammensætninger hvor skrivemåden med alle bindestregerne virker besynderlig og ikke er særlig udbredt, fx *a-la-carte-ret* og *country-og-western-musik*. Men det er prisen for at have en generel og gennemskuelig regel der er til at håndtere i praksis - på et område der er voldsomt produktivt.

Jeg har bemærket at I i Den Danske Ordbog slet ikke tager hensyn til betydningen af denne paragrafhenvielse og til anbefalingen i § 57.7.a om især at bruge bindestreg mellem alle ordene i de længere og mere lejlighedsvis sammensætninger. Skrivemåderne *country og western-musik* og *country-og-western-musik* er angivet som ligeværdige dobbeltformer (begge med stor, rød skrift). Det er ganske vist ikke i uoverensstemmelse med den officielle norm, men der mangler ligesom noget. Man kan ikke se at vi faktisk stadig siger det er bedst at skrive *country og western-musik*.

Og så til den anden bindestregsændring! De gamle regler om at man skal sætte bindestreg i sammensætninger med forkortelser, taltegn, symboler og lyde, gælder stadig. Man skal altså stadig skrive *e-mail*, *D-vitamin*, *1800-tallet* og *wc-papir*. Det nye er at man ikke længere skal sætte to bindestreger når disse sammensætninger indgår i en anden sammensætning. Man skal derfor ikke længere skrive *e-mail-adresse*, *D-vitamin-mangel*, *1800-tals-litteratur* og *wc-papir-holder*, men derimod *e-mailadresse*, *D-vitaminmangel*, *1800-talslitteratur* og *wc-papirholder*.

Den gamle regel om at sætte to bindestreger i sådanne sammensætninger gav ellers god mening i vores øjne. Den sidste bindestreg tydeliggør hvilke dele sammensætningen består af. Den adskiller det sidste led i sammensætningen fra det første led. Når denne bindestreg udelades og kun den første bindestreg sættes, kan det se ud som om leddene i sammensætningen består af de to dele der vises på hver side af bindestregen, altså at fx *wc-papirholder* er sat sammen af *wc* og *papirholder*, hvilket jo ikke er tilfældet. Men sådan ser de fleste sprogbrugere det ikke. Rigtig mange har også før RO 2012 skrevet sådanne sammensætninger med kun én bindestreg. Vi har i en del år forsøgt at forklare denne bindestregsregel til spørgerne i Sprognævnets svartelefon, men mange har syntes det var en besynderlig regel. Og det er det måske også hvis man ser nærmere på den. Der er jo ikke bindestregsmarkering mellem første og andet led i ”almindelige” sammensætninger. Det er jo ikke sådan at man *skal* skrive fx *sommerferie-aftale* og *mobilttelefon-bruger* (med bindestreg) for at vise at ordene er sat sammen af henholdsvis *sommerferie* og *aftale* (og ikke af *sommer* og *ferieaftale*) og af *mobilttelefon* og *bruger* (og ikke af *mobilt* og *telefonbruger*). Bindestreg bruges normalt ikke til at markere grænsen mellem første og andet led, så hvorfor skulle sammensætninger med forkortelser osv. behandles anderledes? Der er kun brug for bindestregen mellem forkortelsen/tallet og resten af sammensætningen i alle tilfælde: *tv-seriestart*, *EU-støtteansøgning*, *90-årsfødselsdagen*, *2-litersflaske* osv.

Kære Anita!

Jeg er helt enig med dig i at de to bindestregsændringer er gode (jeg har jo også været med til at indføre dem, så det manglede da bare): Det er fornuftigt at den officielle norm nærmer sig sprogbrugen i eksempler som *S-togsstation* og *nu-kan-det-snart-være-nok-holdning*. Du undrer dig over at vi i Den Danske Ordbog ikke tager hensyn til anbefalingen i § 57.7.a. Jeg vil da også give dig ret i at udmøntningen af reglen giver nogle usandsynlige former som fx *a-la-grecque-bort* eller *de-facto-flygtning*, mens den virker naturlig i *gør-det-selv-arbejde* og *hold-kæft-bolsje*. En differentieret regel med skelnen mellem danske ord der sættes sammen, overfor ordstof der er indlånt i sammensat form, ville måske have været bedre – men også svær at administrere. Men da den trykte DDO blev redigeret, var det et princip at vi godt ville eksplicite de oplysninger som RO holdt lidt skjult for brugeren ved at anbringe dem i paragrafferne. Derfor bringer vi gerne dobbeltformer som *a la carte-ret/a-la-carte-ret* som opslagsform, hvor kun rækkefølgen kan signalere noget (implicit ganske vist) om frekvens eller præference. Det gælder også valgfriheder som *europaparlamentariker/Europaparlamentariker* og de nu hedengangne apostroffer i *succes'en* og *filet'en*. Det synes vi er oplysende og brugervenligt, og jeg er da også glad for at mange andre paragrafregler i RO nu beskrives på alfabetisk plads som fx participiumsformernes bøjning i § 31-34 og den rimelig(t) udviklede § 38. Den sidste havde vi i øvrigt også (med forbillede i Gyldendals Retskrivningsordbog) valgt at eksemplificere allerede i den trykte DDO.

Forresten forstår jeg ikke helt at *sosu-assistent* og *amu-center* udover formerne med *SOSU* og *AMU* ikke er forsynet med mulighederne *sosuassistent* og *amucenter*. Det giver § 57.3.a ellers mulighed for: “Sammensætninger med forkortelser der kan udtales som egentlige ord, og som er skrevet med små bogstaver, kan dog valgfrit skrives med eller uden bindestreg” med eksempler som *aids-ramt/aidsramt* og *Nato-øvelse/Natoøvelse/NATO-øvelse*.

Kære Henrik!

Skrivemåden *amucenter* og *sosuassistent* – uden bindestreg – burde vi nok have haft med på alfabetisk plads. Vi har fx både *CAD-program*, *cad-program* og *cadprogram* på alfabetisk plads, så vi har ikke behandlet ord af denne type helt ens.

I øvrigt er *sosuassistent* interessant fordi *sosu* jo ikke helt svarer til forkortelser som *aids* og *Nato*. *Sosu* er vel egentlig slet ikke nogen forkortelse, men minder om afkortninger som *el* (for *elektricitet*), *erfa* (for *erfaring* i fx *erfamøde*) og *app* (for *application*), og når disse afkortninger indgår i en sammensætning, skal man ikke bruge bindestreg, fx *elbil* og *erfamøde*. Orddelen *sosu* består jo af dele af noget med *social-* og *sundheds...* og bruges i sammensætninger som *sosu-assistent*, *sosu-skole*, *sosu-uddannelse*. Men man kan ifølge RO 2012 skrive *SOSU* - med store bogstaver - i *SOSU-assistent*, og det ville man jo ikke kunne hvis det var en ægte afkortning. Så *sosu/SOSU* er ejendommelig.

4. Initialforkortelser

Kære Henrik!

En anden ændring i RO 2012 angår skrivemåden af initialforkortelser. Ifølge den gamle RO skulle de fleste initialforkortelser skrives med store bogstaver, fx *ATP*, *BNP* og *HD*, men hvis de var meget almindelige, skulle de skrives med små fx *dvd*, *it*, *pc* og *tv*. Ved enkelte forkortelser var der valgfrihed, fx *CV* eller *cv*, *PR* eller *pr* ('public relation(s)').

Denne regel var vanskelig at håndtere i praksis, for hvornår var en forkortelse almindelig nok til at man måtte (eller skulle) skrive den med små bogstaver? Før i tiden var det ikke så stort et problem fordi der var forholdsvis få forkortelser af denne type i sproget, og der kom ikke så mange nye til. Men i dag er det anderledes. Der opstår hele tiden nye forkortelser, bl.a. indenfor it-verdenen, og udviklingen går hurtigt. I overensstemmelse med de overordnede regler anbefalede vi i Sprognævnet at man skrev forkortelser som fx *SMS*, *MMS* og *USB* med store bogstaver da de var helt nye, men inden vi fik set os om, var de indarbejdet i sproget, og så begyndte vi at anbefale små bogstaver i stedet for. Reglen i RO 2001 var ikke længere hensigtsmæssig, og frustrerede sprogbrugere ringede jævnligt til os for at høre om den ene eller anden forkortelse stadig skulle skrives med store bogstaver, eller om den var flyttet over i afdelingen for små bogstaver.

I RO 2012 kan de appellatiske initialforkortelser valgfrit skrives med store eller små bogstaver: *BH* eller *bh*, *DVD* eller *dvd*, *IT* eller *it*, *TV* eller *tv* osv. Oprindelige forkortelser der læses som almindelige ord, skrives i en del tilfælde med små bogstaver, fx *aids*, *ufo* og *epo*, og i ord som *a-kasse*, *p-pille* og *e-mail*, hvor forkortelsen ikke kan stå alene, skrives forkortelsen ligeledes med lille bogstav. Reglerne er beskrevet i § 14.2 og 14.3 i RO 2012.

Med den nye regel kan de mange nye forkortelser hurtigt og nemt tilpasses den korrekte danske retskrivning, også selvom de ikke står i Retskrivningsordbogen. Den nye regel imødekommer den faktiske sprogbrug, men fastholder også hovedprincippet om små bogstaver i dansk retskrivning.

Kære Anita!

Det er dejligt at der er indført valgfrihed ved initialforkortelserne – det skulle da være til at finde ud af. Sprogbrugen har dog tendenser i begge retninger: Det varer nok lidt før store sportsbegivenheder som *VM* og *OL* kommer til at optræde som *vm* og *ol*, og omvendt er *bh* og *tv* ganske udbredte former. Vi er nu ikke helt sluppet for problemer på grund af det ellers udmærkede princip om at forkortelser der læses som et ord, skrives med små bogstaver. Humlen er selvfølgelig forbeholdet “i en del tilfælde”, for så gælder det jo ikke for alle. Hvad med lidelser som *KOL* og *ALS*? Kan de også skrives *kol* og *als*? De er ikke med i RO 2012, så spørgsmålet er om vi kan tillade os at slutte at de opfører sig som *aids*, *hiv* og *epo*, eller om vi må afvente en opdatering med nye ord?

Kære Henrik!

De forkortelser der læses som almindelige ord, og som skrives med små bogstaver, fx *ufo* og *epo*, står alle på alfabetisk plads i RO 2012. Hvis forkortelser af denne type ikke står i RO, er det vel naturligt at følge hovedreglen om valgfrihed mellem store og små bogstaver – også selvom de er forkortelser der læses som almindelige ord. Så ja, *KOL* og *ALS* kan også skrives *kol* og *als*.

Man kan læse mere om retskrivningsændringerne på Sprognævnets hjemmeside, www.dsn.dk, og i Nyt fra Sprognævnet 2013/1, som er et temanummer om RO 2012.

Den Danske Ordbog på ordnet.dk/ddo er så vidt muligt opdateret med retskrivningsændringerne.

Anmeldelse: Gyldendals Synonymordbog

Af Lars Trap-Jensen

Gyldendal har udsendt en synonymordbog i serien af velkendte røde ordbøger og har dermed lukket et hul i sortimentet der længe har ventet på at blive fyldt. Den er udkommet som trykt ordbog, på cd-rom og indgår desuden i Gyldendals sortiment af abonnements-baserede netordbøger. Værket er i handlen til en vejledende pris af 299 kroner uanset om man vælger papirordbogen eller den tilsvarende cd-rom, mens et års abonnement til netordbogen koster 99 kroner – eller 49 kroner hvis man er studerende. I denne omtale er det et trykt eksemplar der er modtaget til anmeldelse.

Der er tale om en ordbog af vanligt anlæg for serien: 535 sider i trespaltet format, hvoraf den alfabetiske del udgør tæt på 100 %, idet omteksterne klares med titelblad, kolofon og en oversigt over andre titler i ordbogsserien samt en kvart sides forord. Indersiden af for- og bagperm rummer henholdsvis brugernøgle og forkortelsesoversigt. Den eneste meddelelse om værkets indhold befinder sig på bagsiden, hvor det oplyses at ordbogen rummer 35.000 opslagsord, 190.000 synonymer og 25.000 emnemarkeringer og fagområder. Det er ærgerligt at forlaget ikke ofrer bare nogle få sider på at oplyse om de redaktionelle principper og valg ordbogen bygger på. Man har tilsyneladende det credo at den slags er der ingen der læser – selvom synspunktet mig bekendt ikke er bekræftet af undersøgelser.

Med den valgte størrelse og pris ønsker Gyldendal, forståeligt nok, at tage konkurrencen op med de eksisterende synonymordbøger på markedet. De nærmest sammenlignelige produkter er synonymordbøgerne fra Politikens (2006), Aschehougs (2004) og – af lidt ældre dato – Schultz' forlag (8. udgave fra 1992). I forhold til disse placerer Gyldendal sig pænt, med et indhold der så rigeligt kan matche konkurrenterne, og med en pris der kun ligger 100 kr. over fx Politikens, er prisen pr. side bestemt konkurrencedygtig. De fleste vil umiddelbart anse ordbøger med mange opslagsord og fyldige beskrivelser for grundigere og mere nyttige end små og tynde ordbøger. Om det også gælder synonymordbøger, er dog et spørgsmål der godt kan fortjene en ekstra overvejelse.

Jeg antager at der er almindelig tilslutning til den opfattelse at synonymordbøger næsten udelukkende bruges til produktion: Man overvejer en formulering, men finder den ikke helt træffende og griber derfor til synonymordbogen i håb om dér at finde den rigtige nuance. Et velegnet opslagsord i en synonymordbog må derfor som udgangspunkt opfylde to grundlæggende betingelser: Det skal være et ord som brugeren med rimelighed kan tænkes at have "lige på tungen", og det må være et ord som har mindst ét synonym. Begge disse betingelser halter det indimellem lidt med i denne ordbog.

Selvom det naturligvis er umuligt at vide hvilke ord den enkelte bruger har lige på tungen, er det alligevel rimeligt at gå ud fra at de ord som brugerne vælger at slå op, hører til deres aktive ordforråd, mens de ord de mangler, mere sandsynligt tilhører det passive. Med andre ord: Opslagsordene bør tilhøre det centrale og etablerede ordforråd, mens de anførte synonymmer kan tilhøre både det centrale og det mere perifere ordforråd.

Set i det lys er der medtaget mange besynderlige opslagsord: Min fantasi rækker ikke til at forestille mig en konkret brugssituation hvor nogen finder på at slå op under *halvdamask*, *hydriade*, *husartrøje*, *lipomatose* eller *polypioni* for at finde et passende synonym de ikke

lige kan komme på, for ikke at tale om *håndskrifttyder*, der har 0-forekomst på nettet og i alle gængse korpora og heller ikke kan slås op i nogen anden ordbog jeg har konsulteret. Min første tanke var at redaktionen dels har vendt basen om og gjort synonymerne til opslagsord, dels udnyttet forlagets eksisterende baser og brugt indholdet dérfra som lemmakandidater, idet fx 'håndskrifttydning' optræder som synonym til *grafologi* i Gyldendals Fremmedordbog. Den sammenhæng ser der da også ud til at være i nogle tilfælde: Både *lungebetændelse* og *pneumoni* findes på alfabetisk plads med det andet ord som synonym, og det samme gælder *mellemhjerne* og *diencefalon*. Men der er langtfra tale om en konsekvent fremgangsmåde, vel ikke engang den normale. I andre tilfælde kan kun det almensproglige ord slås op: *Dialektleksikon* er opslagsord, mens synonymet 'idiotikon' – fornuftigvis efter min mening – ikke er. Og i en del tilfælde, vel de fleste, kan kun nogle af synonymerne slås op, mens der til gengæld kan optræde nye synonymer som ikke findes i den artikel der var udgangspunktet. *Hydriade* har således synonymerne 'undine', 'vandnymfe' og 'Zygoptera', mens opslagsordet *undine* giver synonymerne 'vandnymfe', 'havfrue', 'najade' og 'nereide'. Det er svært at få øje på et egentligt princip.

Den anden betingelse, at opslagsordene må have mindst ét synonym, er også mere problematisk end man måske skulle tro. I en synonymordbog kan man naturligvis ikke forlange at ethvert synonym skal udpege nøjagtig samme genstand eller fænomen som opslagsordet. Synonymordbogen er en specialordbog der forudsætter at brugeren har kompetence på modersmålsniveau, og denne forventes derfor at være fortrolig med ordforrådet og betydningsnuancerne mellem ordene. Man må nødvendigvis operere med et bredt synonymbegreb og stille sig tilfreds med at synonymerne blot skal være paradigmatiske udskiftelige med opslagsordet i en eller anden kontekst. Det betyder at det er i orden også at bringe fx nærsynonymer, overbegreber og underbegreber til opslagsordet. På den anden side er der en grænse for hvad der med rimelighed kan kaldes synonymer. Er det fx i orden at behandle fremmedsproglige ækvivalenter som synonymer? Eller forkortelser og symboler? De fylder nemlig godt op på lemmalisten i Gyldendals Synonymordbog, og jeg kan ikke lade være med at spørge mig selv hvem der mon har gavn af det. Opslagsordet *godnat* består fx af synonymerne 'bonsoir', 'buonanotte', 'felice notte' og 'felicissima notte', *goddag*² af 'bonjour' og 'buongiorno'. Hvorfor mon lige disse sprog, spørger man uvilkårligt, og hvorfor finder man så ingen romanske ækvivalenter til *hallo*, *ja* og andre udråbsord?

Biologiske ord forsynes med den systematiske latinske betegnelse, fx har *brændenælde* betegnelsen 'Urtica dioica' som synonym, *laurbærtræ* har 'Laurus nobilis' og *sankthansorm* har 'Lampyrus noctiluca' – i alle tre tilfælde er den latinske betegnelse det eneste synonym og dermed eneste eksistensberettigelse for opslagsordet. Den slags ord er der mange af. Omend det ikke er nær så udbredt, kan man ovenikøbet støde på den omvendte praksis: at den latinske betegnelse er opslagsord, mens den danske betegnelse er eneste synonym. Det gælder opslag som *Borussia* og *Bohemia* med synonymerne 'Preussen' og 'Bøhmen'. Man får her igen den mistanke at redaktionen har valgt at overtage en række nemt tilgængelige oplysninger fra eksisterende baser for derved at indlemme en større mængde opslagsord uden at tage stilling til om det er oplysninger der imødekommer et brugerbehov. I samme retning peger at fx samtlige grønlandske bynavne kan slås op med deres ældre danske betegnelse som synonym. Det gælder derimod ikke andre, ellers parallelle par som Gdansk-Danzig, Kaliningrad-Königsberg og Talinn-Reval eller Mumbai-Bombay, Siam-Thailand og Dahomey-Benin. I forbifarten undres jeg over at man har valgt at gøre den grønlandske betegnelse til opslagsord og den danske til synonym. Danskernes kendskab til grønlandsk taget i betragtning forekommer det omvendte mere oplagt.

Tilsvarende overvejelser ligger måske bag beslutningen om at medtage en række forkortelser og symboler som opslagsord, oftest som henvisningsartikler, fx *cm* se centimeter, nogle gange dog som selvstændige artikler, fx *cl* 'centiliter'. Løsningen med henvisning kan undre da der ellers er påfaldende få henvisninger i ordbogen i sammenligning med Politikens og Aschehougs synonymordbøger, og lige netop disse henvisninger er ikke de mest oplagte da der ikke er nogen pladsbesparelse forbundet med at fjerne ordet "se". I andre tilfælde tillades til gengæld en overordentlig stor mængde redundans for at undgå at henvise. Eksempelvis er *grape* og *grapefrugt* alfabetiske naboer, men de har alligevel begge fået selvstændige artikler med kun det andet ord som synonym foruden det latinske 'Citrus paradisi'. Et andet eksempel er *kvabtorsk*, *kvaj*, *kvajhoved* og *kvajpande* der alle står på samme side. Alligevel anføres begge artikler med de samme 37 synonymer gentaget – ligesom det er tilfældet med de øvrige synonymer der nævnes.

Man kunne tro at forklaringen skulle findes i den omstændighed at redaktionen ikke har skelnet mellem præsentationen i den trykte bog og i de digitale udgaver, og at artiklerne derfor altid var symmetriske. Den mistanke bliver dog hurtigt gjort til skamme, for i mange andre tilfælde er der forskel på hvilke synonymer der bringes. *Øl* behandles således i to homografartikler med hver to betydninger og i alt 44 synonymer, mens synonymet *pilsner* klares med én artikel og fire synonymer. Man kan med andre ord ikke vide om der er mere at hente ved at slå op under et af synonymerne; her må man prøve sig frem. Noget tilsvarende så vi med eksemplerne *vandnymfe* og *undine*.

Man efterlades altså med et noget ujævnt indtryk af lemmalisten. Der er for mange overflødige opslagsord som savner leksikografisk begrundelse, men som måske er taget med fordi de har været lige ved hånden, fx de mange biologiske ord med kun et latinsk navn som synonym (fra Encyklopædien?). Hvis vi ser bort fra forkortelser og symboler, er der usædvanlig få henvisninger, og det kan umiddelbart siges at være en fordel. Sammenligner man med konkurrenterne, hvor op mod halvdelen af alle opslagsord er henvisningsartikler, slipper man hos Gyldendal for konstant at blive sendt videre rundt i værket. Men prisen er enten en overordentlig stor redundans, sådan som vi så det med eksemplet *kvaj*, eller at henvisningerne bliver implicite, som i eksemplet *øl*, hvor brugeren ikke kan vide hvor hovedartiklen står hvis de slår op under eksempelvis *bajer* eller *pilsner*: Selvom *øl* er blandt synonymerne i disse artikler, er der ingen synlig markering af at brugeren kan finde et langt fyldigere udvalg af synonymer i denne artikel.

Heller ikke de pædagogiske henvisninger er der ødslet med. Den der prøver at slå op under de – fuldt korrekte – former *cerberus*, *cricketbold* eller *krasbørstig*, går forgæves, og det er egentlig synd når der faktisk er artikler for de officielle dobbeltformer *kerberos*, *cricketbold* og *kradsbørstig*. Dog er heller ikke dette noget konsekvent princip, for der henvises eksempelvis fra (den unormerede form) *box* til *boks*, fra *kikke* til *kigge* (9 linjer derfra) og fra *resurse* til *ressource* (på samme side). Endelig kan dobbeltformer nogle gange også stå som synonymer: under *glosar* optræder dobbeltformerne *glosarium*, *glossar* og *glossarium* som synonymer, og (den nu uofficielle) *rostbøf* står som synonym under *roastbeef* (og omvendt).

Bogens layout fortjener ros. Der bruges ikke flere typografiske virkemidler end højst nødvendigt, hvilket giver en rolig og behagelig læsning. Opslagsord står altid med fed og med en sansserif-skrift, mens synonymer altid er sat i ordinær. Tilbage er en mere uensartet restgruppe af oplysninger der står i kursiv: sublemmaer, ordklasseangivelse, grammatiske

angivelser (*pl.*, *sg.*), angivelse af fagområde, betydningsglosser samt sprog- og stilmarkører. Som regel fungerer det uproblematisk; undertiden skal man dog holde tungen lige i munden når man støder på en stilmarkør i parentes: Betyder (*dial.*) at opslagsordet er dialektalt, eller går det på synonymet? Kun placeringen før eller efter synonymet viser det, og det kan godt være svært for brugeren at fange.

Et større betydningsmæssigt skel markeres med betydningsnumre. Det giver en klarere disposition af artiklen og er en velkommen erstatning for den tidligere konvention om at bruge semikolon mellem større betydningsskel. Denne praksis ses stadig hos Schultz, mens både Aschehoug og Politiken ligesom Gyldendal har indført betydningsnumrene. Det er dog ikke altid betydninger i traditionel forstand der adskilles; det kan også være forskelle i stilleje. Artiklen *hals* har fx de faglige synonymer under nummer 1 og de dagligdags betegnelser under 2. Andre gange er der ikke foretaget betydningsopdeling selvom synonymerne betydningsmæssigt ligger langt fra hinanden, fx *hvede*: 'hvedeknop, hvedeøl'. Antallet af synonymer lader heller ikke til at være afgørende: *gnaven* indeholder 41 synonymer uden betydningsopdeling trods så forholdsvis forskellige synonymer som 'sær', 'misfornøjet' og 'edderspændt'.

Det er svært for denne anmelder at afgøre hvornår opslagsord behandles som homografer og hvornår som betydninger af samme lemma. Den eneste konsekvente fremgangsmåde lader til at være at forskellige ordklasser udløser flere artikler. Forskellig etymologi udløser som regel ikke flere artikler: Der er kun én artikel for *anker* ('skibsanke', 'ølanke' og 'muranker') og *bisse* ('bølle' og 'tand'), men to for *bremse* ('nødbremse' og 'klæg') og *balle* ('halmballe' og 'endeballe'). Forskellig bøjning udløser nogle gange flere artikler, fx *gran* ('træ' og 'korn') og *spand* ('beholder' og 'hestepar'), andre gange ikke, fx *oplade* ('få strøm' og 'hæve stemmen'). Omvendt finder man eksempler hvor samme bøjning og etymologi udløser homografartikler fx *large* ('gavmild' og 'stor tøjstørrelse') og *reklame* ('markedsføring' og 'annonce'). Alt i alt er det noget forvirrende for leksikografen, men i praksis næppe noget der vil genere den almindelige bruger voldsomt.

I samme afdeling hører ordningen af synonymerne. Princippet er som regel alfabetisk, hvad der kan være et udmærket princip. Men det går galt i lidt for mange tilfælde til at man kan tro at det er en tilfældighed. Det er som regel de sidste synonymer i en artikel der af uforklarlige grunde står uden for alfabetiseringen. *Ånd* afsluttes med 'umulius, ærkefjols, tåbe'; *åbenlys* med 'åbenbar, utilsløret, flagrant' og *iværksætter* med 'organisator, skaber, igangsætter'. Det virker som om en form for restgruppe står udenfor alfabetiseringen. Nogle sjældne gange er der slet ingen alfabetisering, men synonymerne står i tilsyneladende tilfældig orden, fx *kysse*: 'snave, kissemissе, møsse, gnave' og *pik*²: 'tissemand, lem, penis, mandslem, fallo, dildo'. Jeg er ude af stand til at gennemskue hvorfor.

Når man anmelder en ordbog – eller for den sags skyld andre værker – kommer manglerne og de kritisable løsninger næsten uundgåeligt til at dominere. De velvalgte og velfungerende artikler kan derimod hurtigt afhandles nogle få linjer, og derfor er det mig magtpålgende at understrege at ordbogen også rummer mange oplysende og brugbare artikler. Når det samlede billede skal gøres op, er konklusionen derfor ikke helt så negativ som man kunne forledes til at tro. Der er ganske vist mange skønhedspletter og en del uforståelige beslutninger, som jeg i mangel af gennemskuelige forklaringer kun kan opfatte som sjusk. Jeg har forsøgt at fremhæve de mere systematiske, men der er også en del enkeltstående iagttagelser der peger i samme retning. Jeg har bl.a. noteret at *halvfætter* har synonymet 'grandfætter,

mens 'grandkusine' ikke optræder under *halvkusine*; at 'fisse' står opført to gange under *kusse*; at *pilsner* er markeret som *madl.*, mens *øl* har markeringen *drikkev.*, en betegnelse man i øvrigt kigger forgæves efter i forkortelseslisten. Men mange af fejlene kan brugeren jo sagtens læse hen over. At der fx er taget mange leksikografisk unødvendige opslagsord med, betyder ikke det store, ja ikke noget overhovedet for den der vælger en elektronisk udgave og derfor slet ikke ser de pågældende artikler. Andre kritisable beslutninger vil ikke blive bemærket. Fordelingen mellem betydningsnumre og homografartikler er fx næppe noget der har almene brugeres bevågenhed, og hvis bare de når frem til det ønskede opslag, er katastrofen til at overse. Når der nu faktisk også er mange udmærkede artikler, er det derfor vigtigt at have proportionerne i orden når den endelige dom afsiges. Jeg mener at Gyldendals Synonymordbog har potentialet til at blive en god ordbog, men det kræver at der ydes en ekstra redaktionel indsats, dels med de leksikografiske principper, dels med finpudsningen af de enkelte artikler. Hvis Leda-Nyt opererede med karaktergivning, ville vi lande blødt på tre hvide svaner.

Lars Trap-Jensen
Ledende redaktør
Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
ltj@dsl.dk

Appen er landet – ny dansk slangordbog

Af Torben Christiansen

Op imod jul 2012 udkom *Slangordbogen* som en app med undertitlen ”dansk slang og dagligsprog”. Ordbogen blev omtalt vidt og bredt i tv, radio, visse aviser og ikke mindst på nettet, fx blandt undervisere. Slang fænger, morer – men kan også forarge og støde. ”Kameltåen og kaninpickeen har fået sin egen ordbog,” lød overskriften på Politiken.dk, og på Facebook klagede Forlaget Hr Ferdinand: ”Det er ikke smart – The Ferdinands bruger den kostbare decembertid på at app’e rundt på nyeste ordbogsapp: Slangordbogen!”

For mig var det kulminationen af over 10 års indsamling og redigering, nogle gange en opdagelsesrejse ad ukendte floder, andre gange enerverende pligtarbejde som de monotone tyske motorveje. Efter en gennemarbejdning på et syditaliensk kloster og systematiske kontroller var manus – godt 4.000 luftige sider – færdigt til 1. version. Et intenst og frugtbart samarbejde med Morten Baun Møller fra LET Software løftede artiklerne fra den flade version på pc-skærmen over i en levende visning med links på telefondisplayet og den lidt større tablet.

Ordbogen følger sig ind i rækken af danske slangordbøger, fra V. Kristiansens (dvs. Viggo Fausbølls) *Bidrag til en Ordbog over Gadesproget og saakaldt Daglig Tale* (1866), 2. udgave under titlen *Ordbog over Gadesproget og saakaldt Daglig Tale* (1908), over den uforlignelige Kaj Boms *Slangordbogen* (1957) og til *Politikens slangordbog*, der udkom i seks udgaver 1982-2001, udarbejdet af Søren Anker-Møller, Peter Stray Jørgensen, Hanne Jensen og Trine Ravn.

I denne artikel beskriver jeg nogle principielle problemer, som jeg er stødt på ved udarbejdelsen af ordbogen, og forklarer de valg, jeg har foretaget.

Hvordan kom ordbogen i gang?

Arbejdet med ordbogen har været en bottom-up-proces, idet jeg efter en indledende indsamling af konkret materiale reflekterede over slangbegrebet og kunne trøste mig med, at andre var kommet til samme konklusioner som jeg – se nedenfor. Enkelte korrektioner var dog nødvendige, fx ekskluderede jeg *proprier*, der ganske vist var uofficielle, men ikke af uformel stilværdi (fx *Den røde bygning* for Kancellibygningen med Finansministeriet; *Lille Amalienborg* brugt om præsentable ejendomme flere steder i Danmark).

For overhovedet at komme i gang gennemgik jeg bøger med slang inden for fx fodbold, rusmidler, militær, bøger om de seneste tiår, skældsordslister m.v. En anden metode var at tænke over, hvilke uformelle synonymer der bruges for fx *næse* og andre legemsdele. Undervejs i forløbet begyndte jeg at indsætte autentiske citater, hvilket var ensbetydende med ”Ryk tilbage til start”, og i en senere gennemgang kom der flere etymologier med.

Domkirkepladsen i Ravello på Amalfikysten fungerede som udendørs kontor, når hornmusikken ikke blev for distraherende.

Slangordbogen indeholder ca. 9.300 opslagsord, 4.100 udtryk, 13.600 definitioner, 12.100 citater, 56.200 synonymer og 2.200 oplysninger om etymologi plus andre informationstyper. Hver enkelt betydning er eksemplificeret med et autentisk citat.

Omkring 6.000 ord og udtryk er forsynet med en emnemarkering, som man kan søge på: fra sex, spiritus og sport til transport, tv og tøj. Emnemarkeringen kan angive fagsprog, fx *bur* (*fodb.*) 'mål', men bruges også til at angive et emne, uden at der er tale om fagsprog, fx *Nørrebrosten* (*geogr.*) 'Nørrebro'. Desuden er der tematiske lister over eder, navne, skældsord og narreærinder.

Titel	<i>Slangordbogen – dansk slang og dagligsprog</i>
Forfatter	Torben Christiansen
Software	LET Software ApS
Pris	19 kr.
Udstyr	Til iPhone, iPad, iPod touch (iOS 5.0+) og Android phone, Android tablet (Android 2.2+)
Købes i	Apples App Store og Google Play
Kontakt	slangordbogen@gmail.com

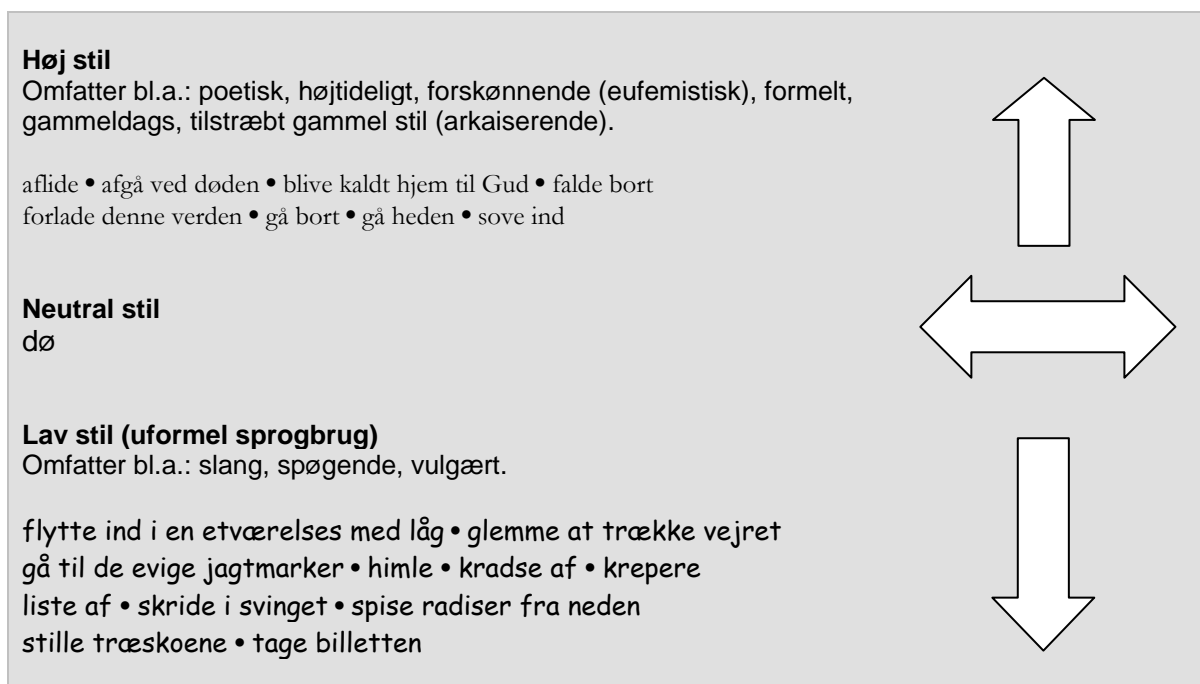
Hvad er slang og dagligsprog?

Ordbogen dækker slang og dagligsprog, under ét betegnet 'ufornel sprogbrug'. Slang udgør kun en mindre delmængde af uformel sprogbrug. Der findes imidlertid ikke en alment accepteret definition af 'slang'. Mange er dog enige om, at slang er et sprogligt *stiltræk*, der bruges som en bevidst afvigelse fra neutral stil for at opnå en bestemt virkning. Slang betragtes som uhøjtideligt, ofte humoristisk, ofte billedligt, og slang kan markere, at man tilhører en bestemt gruppe; alle kriterier behøver dog ikke at være opfyldt på én gang.

I ordbogssammenhæng kan stilniveauet 'ufornel sprogbrug' brydes ned i en række stilistiske etiketter, som vi kender fra ordbøger – se skemaet. Dette er første trin i en operationalisering.

slang	chille slappe af, congobajer kakaomælk
jargon (gruppesprog)	battle (i hiphop) konkurrere, sne kokain
fagjargon	badebillet (i sport) rødt kort, whole-car (graffiti) en hel langside af en togvogn bemalet med graffiti
talesprog	den dersens, ik', og sådan noget
spøgende	amagerkaner person fra Amager, friluftsgæbis udstående tænder
nedsættende, skældsord	bondeknold 'et skældsord', ko 'et skældsord', papvin billig og ikke særlig god vin
vulgært	ædelse mad, luk ædespalten ti stille
tabu	jøde (vb.) tage
børnesprog	mam mad, vovhund hund
eder	dæleme, for helvede, kraftedeme
kortformer	bold fodbold, fritter fritidshjem
forvanskninger	leverståhej leverpostej, alfa og bodega alfa og omega
ordspil	glædelig bagjul hilsen efter jul, nå så nosser
stednavne og personnavne	Nørrebro Nørrebro, Anden Anders Matthesen
narreærinder	forlængerhøvl, pløkfedt

Stilniveaue't 'ufornel sprogbrug' kan yderligere operationaliseres efter følgende skillelinjer: Uformel sprogbrug er de lave stillag, der ligger under neutral, unarkeret stil. De lave stillag står i modsætning til højere stil, fx poetisk eller højtidelig sprogbrug. Figuren viser de forskellige stillag illustreret med synonymer til verbet *dø*.

Mange af de slang- og dagligdags ord, der er med i Slangordbogen, har synonymer, der er neutrale, og de er således uformelle *i forhold til* ét eller flere synonymer. Derfor ligger ordbogens ord og udtryk ikke på samme stilistiske niveau hvad angår formalitet; de er blot uformelle *i forhold til* deres synonymer. Det har den ubehagelige konsekvens, at der bliver optaget nogle ord, der ikke føles særlig uformelle, fx *hej*. Men her må man holde fast i principperne, idet *hej* faktisk er mere uformelt end dets synonymer *goddag* og *farvel*. Nogle ord kan have forskellig stilværdi alt efter sammenhængen, fx *poem* 'digt' og *poet* 'digter', der kan være enten gammeldags eller spøgende.

Foruden ord og udtryk, der tilhører lavere stillag, indeholder ordbogen fagjargon, fx inden for fodbold. Fagjargon har nemlig den virkning, at den giver sproget et intimt, indforstået præg. Fra fodboldens verden kan nævnes *brodere*, *flugter*, *grave sig ned*, *i ham* ('takl ham'), *sjutte*.

Min glæde var stor, da jeg i universitetsboghandlen i Reykjavík stødte på Tom Dalzell og Terry Victors *The Concise New Partridge Dictionary of Slang and Unconventional English*. New York: Routledge, 2008. De beskriver deres pragmatiske udvælgelsesprincip således:

"Rather than focus too intently on a precise definition of slang or on whether a given entry is slang, jargon or colloquial English, we take full advantage of the wide net cast by Partridge when he chose to record 'slang and unconventional English' instead of just slang, which is, after all, without any settled test of purity. We have considered for inclusion all unconventional English that has been used with the purpose or effect of either lowering the formality of communication and reducing solemnity and/or

identifying status or group and putting oneself in tune with one's company. A term recorded here might be slang, slangy jargon, a colloquialism, an acronym, an initialism, a vulgarism or a catchphrase. In all instances, an entry imparts a message beyond the text and literal meaning." (s. ix).

Hvilke ord og udtryk er med i ordbogen?

Ordbogen indeholder både ord og udtryk der er i brug, og ord og udtryk der kendes og forstås, men måske ikke bruges (ret meget) mere. Hovedvægten ligger på nutidig sprogbrug, men udvalget rækker rundt regnet 100 år tilbage. Ordbogen beskriver ikke blot unges sprog, men alle aldersklassers sprog; eksempelvis er der ord fra 2. verdenskrig som *bukkevarer*, *flødeskumsfronten* og *fritidskæmper*.

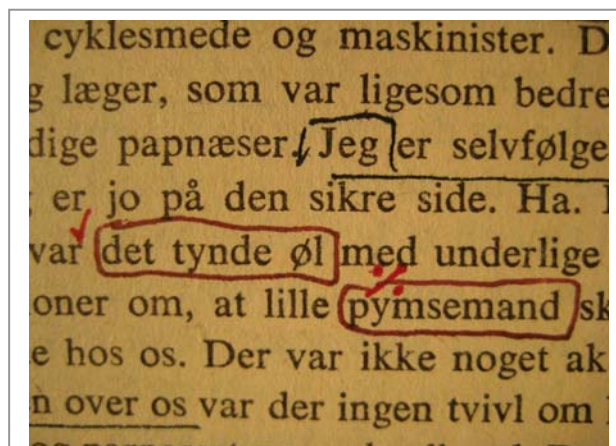
Ordbogen er baseret på faktisk forekommende sprogbrug. Ord, der ganske vist er blevet brugt, men ikke har fået nogen videre udbredelse, er derfor ikke medtaget, selv om de kan være både kreative og sjove; det skar mig således i hjertet, at jeg ikke kunne medtage *mooner* 'nummer-viser', da det ikke bruges.

De ord og udtryk, der er taget med, har en vis udbredelse med hensyn til tid, frekvens, genrer, kilder eller miljøer, men deres udbredelse og hyppighed varierer betydeligt. Der er medtaget et mindre antal ord, der især bruges af personer med indvandrerbaggrund, fx *habibi*, *jalla* og *walla*.

Kilder

Slang- og dagligdags ord findes i både talt og skrevet sprog. For at finde typiske talesprogsord har jeg læst tegneserier, romaner, noveller, sangtekster og rap med talesprog og replikker og naturligvis lyttet til talesprog. Ganske almindelige danskeres blogs, chat og indlæg på sociale medier er vigtige kilder, ligesom nogle avisers journalister pepper deres sprog op med indslag af slang og dagligsprog. I ny og næ bidrager også en fagbog fra min korrekturvirkomhed. I omteksterne i appen er der udførlige lister over sekundærlitteratur og kilder samt udvalgte citater om slang.

Projektet har været en god rejsekammerat, fx husker jeg mailkorrespondancen *Michael Laudrups tænder* fra en italiensk campingplads, kælenavne for sporvognslinjer på Sporvejsmuseet på Skjoldenæsholm, Anders And-klenodier i det allerhelligste under Dan-marks Pædagogiske Bibliotek, plancher på Storm P. Museet, Bent Vinn Nielsen læst på et djurslandsk enkesæde, herrehåndbold i tv ("to meter og træls") og *Nordkraft* i en bus på vej til Provence.

Excerpting af Klaus Rifbjergs *Den kroniske uskyld* (1958). Ordet *pymsemand* kom ikke med som opslagsord.

“Myter”

I mine mange samtaler med læg som lærd har jeg mødt to standardreaktioner:

”Slang forældes.” Hvis slang pr. definition skal være nyt og originalt, er udsagnet korrekt. Men i kraft af ordbogens bredere begreb ’uformel sprogbrug’ er udvalget langt mindre følsomt over for forældelse. Den norske slangforsker Ingrid Kristine Hasund skriver: ”Det at mange gamle slangord stadig henger med i ungdomsspråket, er faktisk det som står igjen som den største oppdagelsen for meg, etter å ha arbeidet i nærmere ti år med slang.” (*Slang*. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2006, s. 4). En af de ældste excerperede kilder til ordbogen er således Carl Hansen Fahlbergs roman *Spild : silhuetter fra forbryderverdenen* (opr. udg. 1905), fx følgende replik: ”Morderlig sløj var ’en jo, og så maser jeg jo op i foreningen for at lave en daler til spirikum. Deroppe sitter der jo en kammerherre og så så hellig ud, som var han fra før syndefaldet a’.”

”Slang er mundtligt,” siger man også – med den implicite følge, at ordbogsforfatteren skal indsamle materialet ved at lytte til tale. Min erfaring viser imidlertid, at næsten alt, der siges, også kan findes i skriftlig form, herunder på nettet. Udtaler, især med afvigende tryk, kan dog være svære at finde. Så bliver man glad ved på *Shu-bi-dua 10* at støde på linjerne: ”Vort motto blev sagt af Hubertus til hest / ”Al-le vil o-ver hvor gær-det er la-vest”” med tryk som på fransk.

Flere redaktionelle principper

– kan man læse om i appens omtekster, fx vedr. retskrivning og tegnsætning i citater, lemmatisering, behandling af dobbeltformer og placering af idiommer.

Tilpasning til en bred modtagergruppe

Opslagsfunktionen er gjort enkel ved at minimere alternativer i opslagsord og idiommer. Fagord som ’afledning’ undgås i etymologierne, der formuleres mere udfoldet end vanligt og helst skal relatere til noget, som almindelige brugere forbinder noget med – ikke bare henviser til ældre former i diverse sprog.

I appen indgår idiommer på lige fod med opslagsord i ordhullet. Idiommer er foldet sammen i artiklerne (se figuren); man kan gå ”til højre” og få udfoldet idiomoplysningerne, så man undgår problemer med meget ”høje” artikler. Ved henvisninger fra alternativ eller forkert staveform er der ikke ”mellemlanding”, men man havner direkte på ”endestationen”.

Fremtidsperspektiver

Det er herligt at få feedback fra brugere, der sender nye kandidater til ordbogen såsom *glokrykker* ’briller’, *cafémanual* ’menukort’ og *faktor 60-barn* ’barn, der serviceres af sine forældre i alle ender og kanter’. Alt skal naturligvis undersøges grundigt, før det kommer med i en ny version.

Ordbogen vil nok fortsætte med at være rejsekammerat, og som app er den altid lige ved hånden. Alle muligheder står åbne for at udnytte materialet, både i trykt og elektronisk form.

Afslutning

Den pragmatiske og ekspressive funktion af slang har jeg ikke berørt særligt i denne artikel. Derfor runder jeg af med et citat af Kaj Bom, grand old man i udforskningen af dansk slang: »Efter en udbredt talemåde er sproget tankens v æ r k t ø j. ... Man må ikke overse at sproget osse er tankens l e g e t ø j.«.

Flere artikler, der bygger på *Slangordbogen*, ligger på <http://www.kommunikationsforum.dk/Torben-Christiansen>

Torben Christiansen

Freelance redaktør, korrekturlæser, ordbogsredaktør og oversætter.

Arbejder bl.a. for Nordisk Forskningsinstitut, KU,

og for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

tc@post.tele.dk

Nye ordbøger 2012

Af Merete K. Jørgensen

Aktionærens ordbog af Charlotte Lindholm, Dansk Aktionærforening, 5. udgave, 2012

Dansk-polsk ordbog af Wanda Strange Sørensen, Lili Widding, Lillian Fannikke Hansen, Hanne Schyth Rasmussen, 1. udgave, Special-pædagogisk forlag, 2012

Dansk-ungarsk lommeordbog, magyar-dán zsebszótár af Claude Kolozs Nagy og Eva Tardoskeddi Nagy, 1. udgave 2012

Dansk skoleordbog, retskrivnings- og fremmedordbog af Karl Hårbøl, 33. udgave, Alinea, 2012

Fransk-dansk ordbog af N. Chr. Sørensen; medforfatter: Else Juul Hansen, 10. udgave, Gyldendal, 2012

Gyldendals store engelsk parlør af Gyldendals Ordbogsredaktion. Oversættelse: Merete Frostholt Olsen, i serien Gyldendals parlører, 1. udgave 2012

Kinesisk for alle af Ji Yan og redaktion: Mo Zhang. 1. udgave. Det Kongelige Forlag, 2012

Ordbog over skældsord for dannede mennesker af Erik Bøegh, 2. udgave, Veivad 2012

Gyldendals Synonymordbog af Thomas Ingemann, Henrik Andersson, Marianne Holmen m.fl., 1. udgave, Gyldendal, 2012

Psykologisk pædagogisk ordbog af Mogens Hansen, Poul Thomsen, Ole Varming, 17. udgave, Hans Reitzel, 2012

Retskrivningsordbogen af Anita Ågerup Jervelund, Jørgen Schack, Jørgen Nørby Jensen, Margrethe Heidemann Andersen, 4. udgave ved Dansk Sprognævn, Alinea, 2012

Slangordbogen - dansk slang og dagligsprog af Torben Christiansen. App til smartphones. 2012

Vendsysselsk ordbog, ordbog over målet i de vendsysselske herreder samt Øster Hanherred, 6 bd., af Arne Espegaard, genoptryk af 1. udgave, Hjørring 2012

Merete K. Jørgensen

ledende redaktør

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab

mkj@dsl.dk

Kend din leksikograf! - Martine Pétrud

Denne gang har vi givet ordet til Martine Pétrud, bl.a. forfatter til den arabisk-dansk/dansk-arabisk online ordbog.

Hvornår og hvordan kom du til at arbejde med faget?

Jeg har læst lingvistik og har altid interesseret mig for sprog, og jeg har bl.a. arbejdet med sprogundervisning, oversættelse og tolkning der alle førte til udarbejdelse af ordlister eller terminologilister. Det er dog først efter at jeg selv begyndte at lære arabisk og opdagede at der ikke fandtes nogen omfattende og tidssvarende arabisk-dansk ordbog, at jeg gav mig i kast med egentlig leksikografi og udarbejdede ”Arabisk-dansk ordbog” (udgivet af Gads forlag i 1997).

Nu arbejder jeg som freelance sprogspecialist for et amerikansk konsulentfirma, hvor vi bl.a. beskæftiger os med e-leksikografi til diverse sprogsoftware.

Hvad kan du lide ved leksikografi?

Leksikografi fører én hen i områder som man ellers ikke ville have berøring med, både hvad angår andre kulturer og forskellige fagområder. Man kan se forskelle og ligheder mellem kulturer, for eksempel er mediesproget som regel ensrettet og globaliseret, så man umiddelbart kan sammenligne en nyhed på dansk, engelsk eller arabisk og finde ord der svarer rimelig godt til hinanden – mens der er mere kulturspecifikke områder, som er mere interessante, men også meget sværere at overføre til andre sprog. Det er rart at løbe ind i nemme ord, for så får man noget fra hånden, men der er større tilfredshed når man har fundet en rimelig god løsning på en ”umulig” opgave.

Der er for eksempel også glæden ved at opdage en neologisme som man kan finde en perfekt match til på det andet sprog!

Hvad bryder du dig ikke om ved feltet?

Man bliver ikke så sjældent frustreret over at det ikke er muligt at gengive den eksakte betydning eller hele betydningen af et ord eller udtryk – og man kan blive nødt til at minde sig selv om at en ordbog ikke er en encyklopædi ...

Har du nogen leksikografiske kæpheste?

Ordbogsarbejdet skal helst være kontekstbaseret, så vidt muligt ved at man arbejder ud fra et korpus af autentisk materiale, således at ordene indgår i klare sammenhænge og kan oversættes kontekstuel korrekt. For eksempel svarer det danske ord ”klasse” til forskellige ord på arabisk afhængigt af om der henvises til en skoleklasse, en social klasse eller en biologisk klasse. Har man ordene i sammenhæng, ved man hvad der henvises til, og man kan angive anvendelsesområdet og/eller konteksteksempler (skoleklasse, middelklassen, insektklassen).

Hvad er du mest stolt af at have lavet?

Det jeg er mest stolt af, er min arabisk-dansk/dansk-arabisk online ordbog. Efter flere års frustrationer med forlag, ansøgninger osv. besluttede jeg at starte helt forfra og udvikle et nyt ordbogskoncept der kunne udnytte de muligheder internettet giver.

Jeg fik min egen hjemmeside og designede en database med tilhørende søgeprogram til en 2-vejs ordbog hvis indhold blev udarbejdet ud fra et løbende indsamlet korpus af aktuelle tekster – alt sammen på egen hånd og for egne penge.

Desuden kunne jeg, med enkle statistikker, følge med i hvad brugerne foretog sig på sitet, samt hvilke ord de søgte, og indholdet blev således også suppleret med de ord som brugerne havde slået op uden resultat.

Efter et par år nåede ordbogen op på et rimeligt omfang og en hitrate på over 70 %, og da tog jeg kontakt med Ordbogen.com hvor ordbogen nu befinder sig – og det er en stor glæde at se min ordbog køre på dette professionelle site.

Hvad er din største bommert?

Desværre kan jeg ikke huske nogen stor og interessant bommert - sådan en har jeg måske stadig til gode! Selvfølgelig har jeg lavet mange forskellige fejl gennem årene, og man lærer at tjekke alting flere gange. Jeg kan huske et par tilfælde hvor der, af tekniske grunde, dvs. tekstbehandlingsfejl eller lignende, kom til at stå en oversættelse der var helt hen i vejret - fx ”pære” oversat med ”bil” - og hvor forfærdeligt det føles når man opdager det ...

Fortæl en god leksikografisk anekdote

Det var før internettets tid, og efter at have sammenlignet de få danske og arabiske plancher jeg havde kunnet skaffe, på kryds og tværs, i flere timer, så måtte jeg konkludere at arabere og danskere sandsynligvis havde forskellige skeletter da det var umuligt at finde tilsvarende knogler på plancherne!

I de par år hvor jeg udviklede ordbogen på min egen hjemmeside, blev den brugt flittigt, men det var ikke til at lokke brugerne til at give feedback. Dog fik jeg en dag en mail fra nogen der lidt mopset og uden yderligere kommentarer meddelte: ”Der mangler ord i jeres ordbog!”

Beskriv en typisk leksikografisk arbejdsdag/arbejdsproces for dig

Det kan starte med en nyhedsartikel, for eksempel fra al-Arabiyas eller al-Jazeeras hjemmeside, hvor jeg kan se at der er gode og nyttige ord – måske endda en neologisme – som ordbogen mangler. Så gennemgår jeg hele artiklen og tilføjer alle de ord der ikke var med, eller nye betydninger og gode eksempler på ordenes anvendelse.

I dag kan det også starte med logfiler, som jeg henter fra Ordbogen.com, og som viser hvilke ord der blev slået op forgæves og hvor tit. Det er dog løse ord uden kontekst, så jeg vil som regel kigge på eksempler hvor ordene er brugt (fortrinsvis fra nettet eller korpusDK) for at bestemme hvilke betydninger som er de mest relevante og de tilsvarende oversættelser, og så vidt muligt finde nogle gode eksempler at illustrere opslagsordet med ...

Hvilket opslagsværk kan du ikke undvære?

Hvad dansk angår, skal det være ordnet.dk, specielt Den Danske Ordbog, hvor jeg kan få præciseret betydninger og kontrollere morfologiske oplysninger, samt korpusDK hvor jeg kan finde de mest almindelige sammenhænge ordene kan indgå i.

Ellers er Wikipedia (på alle de sprog jeg kan forstå) en stor kilde til viden om specifikke ting, og der kan man finde ud af eller kontrollere specifikke ords betydning og anvendelsesområde. Man skal bare passe på ikke at fordybe sig i alle mulige artikler, for pludselig er der gået et par timer ...

Har du en leksikografisk våd drøm?

Min drøm var at lave en up to date arabisk-dansk/dansk-arabisk online ordbog, og selv om ordbogen nu findes og fungerer, er der mange års arbejde i den endnu... Drømmen er nu at få tid til løbende at udvide ordbogen både ud fra logfiler over de ord brugerne slår op, og nye korpusser – og på længere sigt måske at tilføje lyd og billeder ...

Martine Pétrod

Lingvist/sprogspecialist

Freelance (hovedsageligt for ButlerHill Group)

martine.petrod@webspeed.dk

Henning Bergenholtz – Fratrædelse

Af Inger Schoonderbeek Hansen

Fredag d. 18. januar i år fratrådte Henning Bergenholtz sin stilling som professor ved Center for Leksikografi, Institut for Erhvervskommunikation, Aarhus Universitet.

Bergenholtz' fratrædelse blev markeret med en forelæsning, musikalsk intermezzo og efterfølgende reception i Nobelparken, Aarhus Universitet. Gamle og nye kolleger og studerende fra især Aarhus Universitet (siden 2011 inkl. den forhenværende Handelshøjskole i Aarhus), samt familie og venner var samlet for at deltage i festlighederne.

En oplagt Henning Bergenholtz holdt en forelæsning med titlen "Kan lingvister lave ordbøger i det moderne informationssamfund?" hvori han sammenholdt principperne bag og oplysninger i Den Danske Netordbog (via ordbogen.com) med Den Danske Ordbog (både papir- og internetudgaven). Svaret var som ventet.

Bergenholtz, der er grundlægger af den såkaldte *Aarhus School*, fokuserer på den teoretiske leksikografi og leksikologi; ud fra disse principper er mange fagordbøger, idiomordbøger, tosprogsordbøger, frekvensordbøger og mange flere udarbejdet. I adskillige år var han (med)redaktør af *Hermes* (1988-2007) og, sammen med Sven Malmgren, redaktør af *LexicoNordica* (1994-2009).

Bergenholtz blev 2009 æret med et festskrift med titlen *Lexicography in the 21st Century. In honour of Henning Bergenholtz* (Sandro Nielsen & Sven Tarp (ed.)).

Bergenholtz fortsætter sin produktive forskerkarriere idet han de kommende 5 år er tilknyttet centret som emeritus. Sven Tarp har overtaget ledelsen af Center for Leksikografi.

Inger Schoonderbeek Hansen

Jysk Ordbog

jysis@hum.au.dk

Anna Braasch – Fratrædelse

Af Sussi Olsen

Ved udgangen af januar 2013 fratrådte Anna Braasch sin stilling som seniorforsker ved Center for Sprogteknologi, Københavns Universitet.

Fratrædelsen blev fejret med en reception på CST for de nærmeste kolleger og samarbejdspartnere. Anna holdt en tale med titlen ”Hvad er en ordbogsorm?”, hvor hun gennemgik en række af de projekter hun har arbejdet på i de 25½ år hun har været ansat på hhv. Eurotra-projektet og på CST.

Annas tilgang til dataleksikografien kom via Ebbe Spang-Hanssen, der anbefalede hende at søge et job på Eurotra, det daværende EF’s maskinoversættelsesprojekt. Siden Eurotras afslutning har Anna arbejdet i en lang række forskelligartede dataleksikografiske projekter, flere med det formål at standardisere og få overblik over leksikalske oplysninger for både dansk og mange andre sprog. Anna har været med til at udarbejde flere sprogteknologiske leksikalske databaser såsom PAROLE, SIMPLE, STO og DanNet. Det sidste projekt Anna har deltaget i, handler om at skabe et natursprogligt spørgsmål/svar-system for diabetes og hjerte-kar-sygdomme.

Udover det leksikografiske arbejde har Anna i en årrække været censor i både tysk og datalingvistik.

Anna var bestyrelsesmedlem af LEDA i mange år (10!), og hun var med til at grundlægge NFL, hvor hun både har været bestyrelsesmedlem og formand. Desuden sad Anna i 10 år i EURALEX’ bestyrelse, heraf tre år som formand.

Center for Sprogteknologi skal ikke helt undvære Anna da hun fortsætter som lektor emerita, og i LEDA vil vi glæde os over at Anna fremover regner med at få mere tid til LEDA-arrangementer.

Sussi Olsen
Center for Sprogteknologi, KU
saolsen@hum.ku.dk

12. konferanse om leksikografi i Norden - Oslo 13.-16. august 2013

Innbydelse

Om konferansen

Språkrådet i Norge, i samarbeid med Institutt for lingvistiske og nordiske studier (ILN) ved Universitetet i Oslo (UiO) og Nordisk forening for leksikografi (NFL) har gleden av å invitere til den tolvte konferansen om leksikografi i Norden i Oslo i tidsrommet 13.–16. august 2013. Vi gleder oss til å møte nordiske og andre kolleger igjen.

Mer informasjon

All informasjon om konferansen vil etter hvert bli lagt ut på NFLs hjemmeside:
<http://nordisksprogkoordination.org/nfl/konferencer-og-symposier/12.-konferanse-om-leksikografi-i-norden>

Spørsmål kan sendes med e-post til Rikke E. Hauge (rikke.hauge@sprakradet.no) eller rettes til

Jan Hoel
Språkrådet
Postboks 8107 Dep
NO-0032 Oslo
Tlf.: +47 22 54 19 59 / 50
E-post: jan.hoel@sprakradet.no

Vel møtt i Oslo i august 2013!

Hilsen arrangementskomiteen:

Rikke E. Hauge, Ruth Vatvedt Fjeld, Åse Wetaas, Øystein Baardsgaard og Jan Hoel

Dansk Sprognævn indbyder til det andet seminar om nye ord

Det andet seminar om nye ord arrangeres af Dansk Sprognævn tirsdag og onsdag den 5. og 6. november 2013. Det første seminar behandlede overordnede temaer som datering og redigering af nye ord, at finde nye ord, at skelne mellem nye ord og døgnfluer og nye ord og orddannelse. Ved det andet seminar ønsker vi nye eller andre synsvinkler på udforskningen af nye ord, deres opståen og udbredelse.

Sted: Mødelokale 7, H.C. Andersens Boulevard 2, 1553 Kbh V.

Dato: 5.- 6.11.2013.

Dansk Sprognævn byder på kaffe, frugt, vand og frokost begge dage for deltagerne. Deltagelse er i øvrigt gratis, men rejseudgifter, evt. ophold mv. dækker deltagerne selv.

Foredrag ved Dansk Sprognævns seminar om nye ord

Vi indbyder foredragsholdere til bredt at belyse nye ord, deres opståen og udbredelse. Det gælder nye ord set i en global synsvinkel, både mht. låneveje og orddannelse, internationale neologismer, dannet af latinske og græske rødder, og fællestræk og særtræk for nye ord i Norden. Det gælder også nye ord som afspejler temaer som køn, alder, sprogbaggrund, etnicitet.

Vi byder velkommen til foredrag indenfor disse temaer, men foredrag som repræsenterer andre synsvinkler på nye ord, er også velkomne. Vi vil publicere foredragene i en konferencerapport efter en eventuel fagfællebedømmelse. Konferencen er nordisk, og konferencesproget er dansk, norsk eller svensk.

Send dit emne til foredrag til Pia Jarvad: jarvad@dsn.dk inden 4. juni 2013

Plan:

4. juni: frist for anmeldelse af foredrag med emne eller titel

15. august: sidste frist for at anmelde foredrag med indsendelse af titel, og resume på ca. 15 linjer

16. september: besked om accept af foredraget, seminarprogram og resumeer

11. oktober: sidste anmeldelse for deltagelse uden foredrag

5. november: seminaret starter kl. 10.00

6. november: seminaret slutter senest 16.00

Hjælp os med at sprede denne invitation

Seminarkomite: Pia Jarvad, Margrethe Heidemann Andersen, Jørgen Nørby Jensen